

Πρόλογος (μετάφραση από τα αγγλικά)

Το *Concise Dictionary of Medieval Vernacular Greek (1100–1669)* αποτελεί τετράτομη επιτομή του πολύτομου *Λεξικού της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας (1100–1669)* του Εμμανουήλ Κριαρά. Βασισμένο στην πρωτότυπη ελληνική έκδοση που δημοσιεύθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, το παρόν έργο — το οποίο εκπονήθηκε σε συνεργασία με τον εκδοτικό οίκο De Gruyter Brill — αποσκοπεί στην παροχή μιας συστηματικής και αξιόπιστης παρουσίασης του βασικού λεξιλογίου της μεσαιωνικής και πρώιμης νεοελληνικής, όπως αυτό μαρτυρείται σε δημώδη κείμενα από τον 12ο έως τον 17ο αιώνα.

Το λεξικό του Κριαρά αποτελεί ορόσημο στην ελληνική λεξικογραφία, τη μελέτη της ελληνικής γλώσσας και την ιστορική γλωσσολογία, καθώς αντλεί από εκτεταμένο σώμα λογοτεχνικών και μη λογοτεχνικών πηγών προκειμένου να τεκμηριώσει τον λεξιλογικό πλούτο της μεσαιωνικής δημώδους γλώσσας. Οι λεπτομερείς σημασιολογικές αναλύσεις, οι κειμενικές μαρτυρίες και η αποσαφήνιση της ιστορικής εξέλιξης των λέξεων το καθιστούν αναντικατάστατο εργαλείο εξειδικευμένης φιλολογικής έρευνας. Η παρούσα επιτομή σχεδιάστηκε ως ένα περισσότερο προσιτό συνοδευτικό έργο: διατηρώντας τον επιστημονικό χαρακτήρα του πρωτοτύπου, προσφέρει επιλεκτική και συνοπτική παρουσίαση των λημμάτων, περιορίζει το παραθεματικό υλικό στο απολύτως αναγκαίο και δίνει έμφαση στις κύριες σημασίες. Δεν αποσκοπεί να υποκαταστήσει το αναλυτικό λεξικό, αλλά να λειτουργήσει ως αρχικό σημείο αναφοράς για τη μελέτη των μεσαιωνικών ελληνικών κειμένων.

Οι μεθοδολογικές αρχές και οι λεξικογραφικές συμβάσεις του πρωτοτύπου έργου — όπως διατυπώθηκαν από τον Ι. Ν. Καζάζη στην εισαγωγή της ελληνικής *Επιτομής*— διατηρήθηκαν πιστά. Η συνέχεια αυτή επεκτείνεται στην επιλογή και διάταξη των λημμάτων, στη χρήση αντιπροσωπευτικών παραθεμάτων και στη συμπερίληψη ουσιωδών σημασιολογικών διακρίσεων μαζί με σύντομες ετυμολογικές παρατηρήσεις.

Το λεξικό προορίζεται κυρίως για χρήση στη διδασκαλία, στην εισαγωγική έρευνα και στη μετάφραση, ενώ παράλληλα προσφέρει στο ειδικό κοινό ένα εύχρηστο μέσο γρήγορης αναφοράς, σε συνδυασμό με την πολύτομη έκδοση. Συμβάλλει επίσης στη μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας, καθώς καταγράφει μορφές και σημασίες χαρακτηριστικές της μεσαιωνικής δημώδους και φωτίζει έτσι διαδικασίες γλωσσικής συνέχειας και μεταβολής που συνδέουν τη μετακλασική ελληνική με μεταγενέστερα στάδιά της, καθώς και φαινόμενα που προέκυψαν από την επαφή της ελληνικής με άλλες γλώσσες.

Η έκδοση αυτή απευθύνεται στο φοιτητικό, διδακτικό, μεταφραστικό και ερευνητικό κοινό, καθώς και σε ευρύτερο αναγνωστικό κοινό με ενδιαφέρον για τη μεσαιωνική ελληνική γλώσσα και γραμματεία. Υποστηρίζει επίσης τη μελέτη της ιστορικής γραμματικής της ελληνικής, ιδίως όταν χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με σημαντικά έργα αναφοράς, όπως το *Lexikon zur byzantinischen Gräzität* των E. Trapp et al. (1994–2017) και το *The Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek* των D. Holton et al. (2019).

Οι επιμελητές επιθυμούν να εκφράσουν τις ευχαριστίες τους προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τη συνεχή υποστήριξή του, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης της μετάφρασης του πρωτότυπου έργου στα αγγλικά. Ευχαριστούν επίσης για τη συνεργασία τις εκδόσεις De Gruyter Brill, και ειδικότερα τη Mirjam Elbers (Senior Acquisitions Editor, Classical Studies), τον David van Eijndhoven (Project Manager, Major Reference Works) και την Ino Kormakopoulou (Project Manager, Digital Products Operations). Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στους μεταφραστές –Dr Ela Harrison, Καθ. Χρήστο Σιμελίδη και Καθ. Δημήτρη Σκρέκα– καθώς και στον Αχιλλέα Βαλετόπουλο για την επίβλεψη της ανάρτησης σημαντικού μέρους του κειμένου στην ηλεκτρονική πλατφόρμα. Η Ela Harrison επιμελήθηκε επιπλέον το γλωσσικό ύφος του τόμου και, μαζί με τον Χρήστο Σιμελίδη και τον David van Eijndhoven, συνέταξε τον κατάλογο συντομογραφιών και τις βιβλιογραφικές παραπομπές.

Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2026

Οι Επιμελητές

Περιγραφή (μετάφραση από τα αγγλικά)

Το *Concise Dictionary of Medieval Vernacular Greek, 1100–1669* επικεντρώνεται στη δημόδη γλώσσα της βυζαντινής και μεσαιωνικής ελληνικής από τον 12ο έως τον 17ο αιώνα. Αποτελεί την αγγλική μετάφραση και συνοπτική έκδοση του μνημειώδους έργου του Εμμανουήλ Κριαρά, *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας 1100–1669* (μεσαιωνική ελληνική – πρώιμη νεοελληνική). Το 1997, υπό την αιγίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, άρχισε να δημοσιεύεται η *Επιτομή* του έργου σε τέσσερις τόμους. Η μετάφραση της έκδοσης αυτής, σε επιστημονική επιμέλεια των Γεώργιου Κ. Γιαννάκη και Αντώνιου Ρεγκάκου, θα δημοσιεύεται σταδιακά σε διαδικτυακό περιβάλλον

Από τον Απρίλιο του 2026, ο πρώτος τόμος είναι πλέον διαθέσιμος διαδικτυακά και περιλαμβάνει περίπου το 25% της *Επιτομής*. Νέο υλικό θα δημοσιεύεται σταδιακά έως την ολοκλήρωση του έργου, που προγραμματίζεται για το 2028. Η έντυπη εκδοχή του συνόλου του έργου προβλέπεται να κυκλοφορήσει το 2029.

Στην ολοκληρωμένη της μορφή, η (ψηφιακή) «Επιτομή Κριαρά» θα περιλαμβάνει:

- Περίπου 47.000 λήμματα.
- Παραθέματα χρήσης για κάθε λήμματος στα πρωτότυπα συμφραζόμενα της μεσαιωνικής ελληνικής.
- Υπερσυνδέσεις μεταξύ των λημμάτων.
- Προηγμένα φίλτρα αναζήτησης στα εξής πεδία: γραφή-ορθογραφία, εναλλακτικές γραφές, σημασία, χρήση, πηγή παραθέματος, φράσεις και ετυμολογία.
- Ιστορικές και ετυμολογικές πληροφορίες σχεδόν σε κάθε λήμμα.
- Διαδραστικής απεικόνιση βιβλιογραφικών αναφορών μέσω “hover pop-up”

Το λεξικό αποτελεί μοναδικό εργαλείο για ερευνητές/τριες των βυζαντινών, κλασικών και μεσαιωνικών σπουδών, καθώς και της ελληνικής γλωσσολογίας γενικότερα.

Συγγραφέας Εμμανουήλ Κριαράς,

Μετάφραση και επιμέλεια υπό την εποπτεία των Γεώργιου Γιαννάκη και Αντώνιου Ρεγκάκου (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη).